

הממד הימי ב"אסטרטגיית צה"ל"

אליעזר (צ'ייני) מרום

היוזמה לפרסום המסמך "אסטרטגיית צה"ל" היא מבורכת ותביא ללא ספק לשיפור השפה המשותפת בתוך צה"ל ומחוצה לו. המאמר הזה עוסק בהיבטים שונים של תפיסת הפעולה הימית.

התפיסה בנוגע לממד הימי בעת חירום

סבבי הלחימה האחרונים היו ארוכים מאוד, יחסית לסבבי הלחימה בעבר, וחייבו את המשק הישראלי להמשיך לפעול גם בעיתות חירום ומלחמה כדי להקטין את הפגיעה בכלכלה וכדי לאפשר רצף תפקודי. מאפייניה הגיאוגרפיים של ישראל מכתיבים שתנועת הסחורות ממנה ואליה תיעשה ברובה דרך הים. שמירה על רציפות השיט לישראל וממנה חיונית אפוא לקיום הרציפות התפקודית של המדינה. לכן מן הראוי לקבוע לחיל הים ששמירה על חופש השיט היא משימתו העיקרית. עם זאת זו אינה משימתו היחידה. לצידה יש לו לפחות עוד שתי משימות מרכזיות: לאפשר איגוף ימי ולשמש פלטפורמה לייצור אש נגד מערכי האויב. להלן פירוט של שלוש המשימות האלה:

- **שמירה על חופש השיט.** כדי שיוכל לשמור על רציפות השיט לישראל וממנה נדרש חיל הים להשיג עליונות ימית. משמעות הדבר היא שעליו להיות מסוגל לפעול בכל האגן המזרחי של הים התיכון ללא מגבלה ולאפשר לאוניות הסוחר להגיע בבטחה לנמלי ישראל ולהפליג מהם בבטחה ליעדיהן. את חופש הפעולה של חיל הים מסכנים כיום טילי חוף-ים שנמצאים בידי חזבאללה – מה שמחייב את החיל להיערכות מיוחדת.
- **האיגוף הימי.** הרצון לבצע תמרון מהיר ליעדי עומק של האויב באופן מפתיע ותחבולני מחייב לבנות ולשמר אופציה לביצוע איגופים ימיים. תמרון ימי עמוק לעורפו של האויב עשוי להביא לסיום מהיר של המלחמה. כדי להניע כוחות משמעותיים בדרך הים יש צורך בעליונות ימית בזירת הלחימה הרלוונטית וביכולת להוציא אל הפועל מבצעים משולבים שבהם משתתפים כוחות אוויר, ים ויבשה.

חשוב שהאיגוף הימי ייכלל באסטרטגיית צה"ל כדי שיוקצו המשאבים הנדרשים – האנושיים והתקציביים – לבניית האופציה הזאת.

- **מערך האש.** מערך האש ארוך הטווח של ישראל בנוי כמעט כולו על מטוסי חיל האוויר. כתוצאה מכך, התהליך של "ייצור" המטרות מרוכז ברובו בחיל האוויר. זוהי תלות בלתי סבירה בשעה שהעורף הישראלי מאוים, כולל בסיסי חיל האוויר – מה שמעמיד בסימן שאלה את הרציפות התפקודית של חיל האוויר. מערך של טילים ושל רקטות ארוכי טווח שניתן יהיה לשגר מהים ומהיבשה עשוי להיות יכולת משלימה למצבים שבהם ייווצר קושי להפעיל את חיל האוויר. יכולת ההישרדות של מערכות אש כאלה בים עולה לאין ערוך על יכולת ההישרדות של בסיסי אש יבשתיים. אבל כדי שבסיסי האש הימיים האלה יהיו יעילים יש להקנות להם יכולת עצמאית "לייצר" לעצמם מטרות או, לחלופין, לאפשר להם נגישות מלאה למידע בזמן אמת ברשת. הקמתו של מערך טילים ורקטות ארוך טווח בתווך הימי צריכה לבוא לידי ביטוי ב"אסטרטגיית צה"ל".

הממד הימי בהגנה

אחת המשימות המסורתיות של חיל הים היא להגן על חופי המדינה. בשנים האחרונות נוספה לו עוד משימה: להגן גם על המים הכלכליים של ישראל ועל הנכסים האסטרטגיים המצויים בהם. המים הכלכליים אינם מים ריבוניים, והדינים הבינלאומיים שחלים בהם שונים מהדינים הבינלאומיים שחלים במים הריבוניים. זהו מקרה יוצא דופן – בהשוואה לשאר השטחים שעליהם מגן צה"ל – ולכן בפסקה המוקדשת להגנה חשוב לציין את ההגנה על המים הכלכליים של ישראל ועל הנכסים האסטרטגיים המצויים במים האלה.

מערכות הגילוי האוויריות ואמצעי ההגנה של חיל הים נגד טילים מחייבים לשלבו במערך ההגנה הכולל נגד טילים ורקטות. כך, למשל, ניתן לנצל את האמצעים האלה כדי להגן על יעדים אסטרטגיים לאורך חופי המדינה. יתר על כן, תפיסת ההגנה צריכה להיות מפורטת ולכלול גם את הגורמים האזרחיים שפועלים בכפוף להנחיות צה"ל, כמו התעופה האזרחית והספנות הימית, שהמשך פעולתן חיוני לשמירה על הרצף התפקודי של המדינה.

שגרה והמערכה בין המלחמות

ההתמודדות עם אויב תת-מדינתי בכמה מעגלי לחימה מחייבת בחינה נוספת של מבנה הכוחות המיוחדים של צה"ל. נראה כי במציאות המתהווה יידרש צה"ל – יותר מאשר בעבר – לפעול בעומק שטחו של האויב במערכה חשאית. כיום המאמץ של צה"ל בתחום הזה אינו ממוקד אלא מבוזר בין הזרועות. לאור הצורך, מומלץ לשקול

את האפשרות להקים מפקדת כוחות מיוחדים כדי שהקשב לזירות הרלוונטיות, הידע הנצבר עליהן והלמידה ירוכזו תחת קורת גג אחת. למפקדה כזאת יהיו לא רק קשב מלא לנושא, אלא גם יכולת להוציא אל הפועל מבצעים בלוח זמנים קצר וגמיש. הסמכויות ואופן ההפעלה של מערכת כזאת ראויים לדיון נוסף. חיל הים נדרש להשתתף במערכה שבין המלחמות (מב"ם) בשל כמה מיתרונותיו הייחודיים:

1. יכולתו להגיע בחשאי מהים למרבית זירות הלחימה.
 2. יכולתו לפעול בזירות רחוקות – במדינות המעגל השני והשלישי.
 3. יכולתו לשהות בים פרקי זמן ארוכים – מה שמאפשר לו למעשה להקים בסיסים ימיים בזירות רחוקות, שמהם ניתן להפעיל מבצעים ברצף ולאורך זמן.
 4. יכולתו לייצר אש מדויקת וארוכת טווח מהים.
- היכולות האלה יעמדו לרשות מפקדת הכוחות המיוחדים, והיא תשקול לשלבם בביצוע משימות מיוחדות במב"ם ובעת חירום. בעת שגרה נדרש מעת לעת להעביר איתותים ליריבים כדי לשמר הרתעה ולעיתים אף כדי למנוע הסלמה. לחיל הים יש יכולת לא מבוטלת להעביר איתותים כאלה באופן חשאי או גלוי.

פיקוד ושליטה

המושג "מפקד המערכה" אינו ברור דיו. בלי ספק, הרמטכ"ל הוא המפקד של המפקדה הצבאית העליונה שמנהלת את כלל מאמצי הלחימה בעיתות שגרה ובעיתות חירום, מתאמת ביניהם ומקצה להם את המשאבים. אולם המושג "מפקד המערכה" מבלבל במידה מסוימת, בעיקר כשמדובר בממד האווירי ובממד היבשתי. לכל משימה יש מפקד משימה, ומעליו יש בדרך כלל מפקד בדרגה בכירה יותר. השאלה היא האם נכון להגדיר את הרמטכ"ל מפקד המערכה או מפקד המפקדה הכללית העוסקת בהגדרת מאמצי הלחימה, בהקצאת המשאבים, בתיאום בין הכוחות ובתעדופם בהתאם למשימות. האם לא ניתן להסתפק באפשרות השנייה? לפיה, לרמטכ"ל יש מלוא החירות לדלג בין החזיתות והזרועות ולמלא תפקיד של מפקד-על בלי להיות מעורב ישירות בניהול המערכה. ההגדרה "מפקד המערכה" דורשת הבהרה וחלוקת תפקידים אל מול הפיקודים והזרועות. הרצון לפקד על המערכה ממקום מרכזי אחד עלול ליטול את העוקץ מתפקידיהם של הפיקודים ושל הזרועות.

סיכום

לחיל הים יש יכולות מגוונות המקנות לצה"ל את האפשרות לתת מענים ייחודיים וחדשניים לאתגרים השונים בזירות הקרובות והרחוקות. שלוש היכולות המרכזיות

שיכול חיל הים לתרום לצה"ל הן עליונות ימית, איגוף ימי והנחתת אש מדויקת מהים. אלה מוסיפות לצה"ל ממדים נוספים של עוצמה ושל איכות להתמודדות מוצלחת עם משימותיו בטווחים השונים, בהתקפה ובהגנה.